Fragmenti forme

Smokrović, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:276332

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

THE ACADEMY OF ARTS AND CULTURE IN OSIJEK

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU

ODSJEK ZA VIZUALNE I MEDIJSKE UMJETNOSTI

SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

ANA SMOKROVIĆ

FRAGMENTI FORME

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

red. prof. art. Božica Dea Matasić

Osijek, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____ (vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Osijeku,_____ _____

(potpis)

SAŽETAK

Ciklus skulptura 'Fragmenti forme' propituje odnose percepcije, volumena i propriocepcije, poigravajući se s gledateljevim očekivanjima, pretpostavkama i uvjerenjima. Apstraktni karakter ovih geometrijskih oblika pruža mogućnost višeznačnosti, ali dominantna karakteristika zajednička svim radovima je dojam da su nastali na razmeđi skulpture i arhitekture. Osim samih formi, tome doprinosi upotreba građevinskih materijala, izloženost konstrukcije te vidljivi tragovi izrade. Naziv 'Fragmenti forme' nastao je tijekom procesa stvaranja skica i odabira između brojnih manjih prototipova koji su djelovali kao odlomljeni dijelovi neke veće cjeline, premda su imali pojedinačnu zaokruženost i vizualnu logiku.

Veće skulpture doimaju se kao teški betonski oblici, ali su zapravo lagane, šuplje konstrukcije od polistirenskih blokova presvučenih fasadnim ljepilom. Svojim zatvorenim, monolitnim oblikom stvaraju dojam monumentalnosti. Kao njihova suprotnost i nadopuna, manje skulpture su otvorene, naizgled nedovršene, ogoljene i prošupljene forme od tankih ploča povezanih tek drvenim štapićima. One utjelovljuju proces rada, a svojom fragilnošću sugeriraju povratak zaigranosti izvornih skica.

Naziv rada asocira na nedovršenost i rascjepkanost, sugerirajući neku zamišljenu, veću i definiranu cjelinu koja izmiče našoj percepciji, ostajući u domeni apstraktnog i neuhvatljivog. Time je ostavljena mogućnost za mnoštvo novih fragmenata koji se tek trebaju pronaći i uobličiti.

Ključne riječi: kiparstvo, skulptura, geometrija, geometrijska apstrakcija, fragmenti, forma, konstrukcija, percepcija, propricepcija, monumentalnost

ABSTRACT

The sculpture cycle called “Fragments of form” is questioning relationships of perception, volume and proprioception, playing with viewer’s expectations, assumptions and beliefs. Abstract character of these geometrical shapes provides possibility of ambiguity, but dominant characteristic that all sculptures have in common is the impression that all of them are made at crossroads of sculpture and architecture. Beside forms themselves, contributing parts are the use of construction materials, exposure of construction and visible signs of building. The title “Fragments of form” was formed during the process of model making and choosing between many smaller prototypes which all seemed like broken parts of some larger wholeness, although they had individual integrity and visual logic.

Larger sculptures appear like heavy concrete forms, but in reality they are light, hollow constructions made out of polystyrene blocks coated with facade adhesive. With their closed, monolithic shape they are giving an impression of monumentality. As their opposite but also as their complement, smaller sculptures are open, seemingly unfinished, bare and hollow forms of thin panels connected with wooden sticks only. They are embodying process of making, and with their fragility they suggest a return to the playfulness of the original models.

The title of the work is associated with incompleteness and fragmentation, suggesting some imaginary, larger and defined wholeness which eludes our perception, remaining in the domain of abstract and elusive. This leaves room for the multitude of fragments yet to be found and shaped.

Keywords: statuary, sculpture, geometry, geometric abstraction, fragments, form. Construction, perception, proprioception, monumentality

SADRŽAJ:

1. UVOD 1

2. GEOMETRIJSKI OBLICI KROZ POVIJESTI LIKOVNE UMJETNOSTI 2

3. RAD 'FRAGMENTI FORME' U KONTEKSTU SUVREMENE UMJETNOSTI 11

4. PRIMJENA INDUSTRIJSKIH I GRAĐEVNIH MATERIJALA U RECENTNOJ KIPARSKOJ PRODUKCIJI 17

5. TEHNIČKI OPIS RADA 19

6. ZAKLJUČAK 21

7. REPRODUKCIJE 22

8. LITERATURA 27

9. POPIS PRILOGA 29

1. UVOD

Geometrijski elementi prisutni su u vizualnom izražavanju ljudi još od prapovijesti. Nalazimo ih u pećinskim zidnim slikama te na brojnim upotrebnim i obrednim predmetima s arheoloških nalazišta. Bilo da se radi o crtežima, rezbarijama ili tkanjima, ukrasima i odjeći ili ritualnom oslikavanju tijela, geometrijski motivi podjednako su rasprostranjeni na svim kontinentima od prvih ljudskih zajednica do danas. U rasponu od kompozicije do ornamenta, geometrija je disciplina apstraktnog prikazivanja pojavnog svijeta, ali i simboličkih sadržaja.

Apstraktni karakter geometrijskih oblika pruža mogućnost sažimanja i višeznačnosti. Brojni moderni i suvremeni umjetnici, od kubista, konstruktivista, enformelista minimalista i drugih upravo su kroz geometrijsku apstrakciju našli svoj likovni jezik. Možemo reći da geometrija svakom likovnom djelu bez obzira radi li se o slici, skulpturi ili arhitekturi daje likovni smisao, geometrijom se postiže red i preglednost. Kao suprotnost organskom i amorfnom, kompozicije koje se sastoje od geometrijski raspoređenih elemenata, bez obzira na to je li djelo apstraktno ili figurativno, postale su fokus mog interesa.

Tijekom studija kroz više faza istraživanja i eksperimentiranja intenzivno sam se bavila ovim područjem. Ciklus apstraktnih, geometrijskih skulptura 'Fragmenti forme' propituje odnose percepcije volumena i propriocepcije, poigravajući se s očekivanjima, pretpostavkama i uvjerenjima gledatelja. Neke od skulptura djeluju kao teški betonski oblici, ali su zapravo lagane, šuplje konstrukcije od polistirenskih blokova prevučenih fasadnim ljepilom, a neke su naizgled nedovršene, ogoljene i prošupljene forme načinjene od tankih ploča povezanih tek drvenim štapićima.

Naziv rada sugerira nedovršenost i rascjepkanost, sugerirajući neku zamišljenu, veću i definiranu cjelinu koja izmiče našoj percepciji, ostajući u domeni apstraktnog i neuhvatljivog. Time je ostavljena mogućnost za mnoštvo novih fragmenata koji se tek trebaju pronaći i uobličiti.

2. GEOMETRIJSKI OBLICI KROZ POVIJESTI LIKOVNE UMJETNOSTI

U Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže (2021.) navodi se da riječ *geometrija* potječe od dvaju grčkih riječi od kojih jedna ima značenje *Zemlja,* a druga označava *mjeru.* Iz ovoga možemo zaključiti da su počeci geometrije bili povezani s mjerenjem Zemlje. Geometrija je grana matematike koja u svojoj izvornoj problematici proučava položaj, oblik i svojstva geometrijskih tijela u prostoru te njihov međusobni odnos. Geometrija se razvijala kroz praktičnu primjenu u svakodnevici gdje su se ljudi susretali s raznim pitanjima za koja su u geometriji pronašli odgovore i rješenja, a tijekom daljnjeg razvoja njezino područje i predmeti proučavanja postajali su sve širi i apstraktniji.

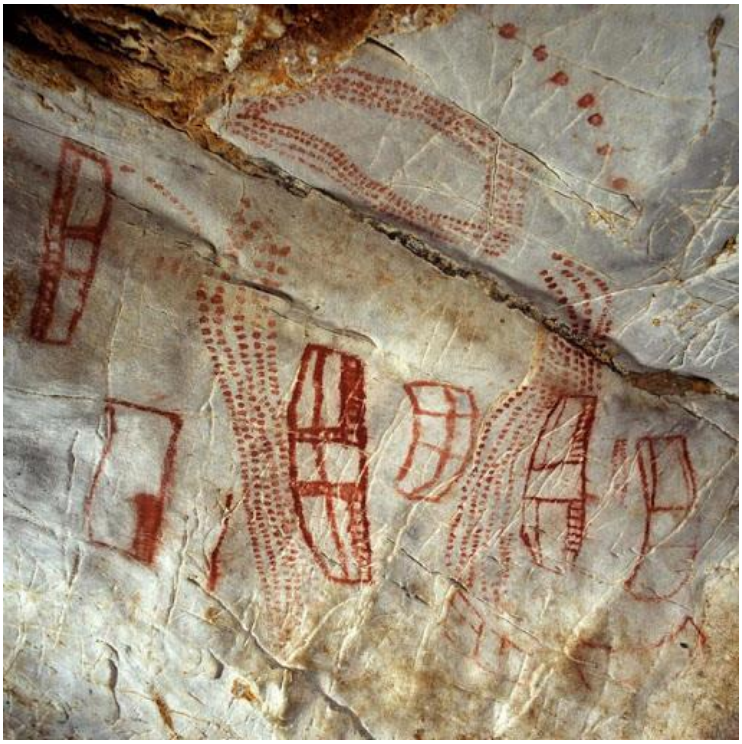
Šuvaković M. (2005.) ističe kako je geometrija u zapadnoj tradiciji zastupljena u arhitekturi i vizualnim umjetnostima kao metodologija realizacije kompozicije arhitektonskog ili umjetničkog djela, ali i kao dekorativni uzorak, točnije ornament. *„Geometrija je postala gramatika vizualnog oblikovanja a time i osnova teorije forme.“*

Dadić Ž. (1992.) u svojoj knjizi *„Povijest ideja i metoda u matematici i fizici“* navodi da je čovjek sva geometrijska znanja stjecao na temelju iskustava u praktičnom radu svakidašnjeg života, proučavajući prirodu i različite oblike u njoj. Autor također navodi da ornamenti koje prikazuje pračovjek izriču jednakost, simetriju i sličnost (ponavljanje ili repeticiju).

Kroz povijest vizualnih umjetnosti pristup geometrijskim elementima, bilo da se radi o dvodimenzionalnim ili trodimenzionalnim djelima, varirao je od prapovijesnih simboličnih i ritualnih prikaza, preko sakralnih i utilitarnih arhitektonskih rješenja sve od monumentalnih djela geometrijske apstrakcije i minimal arta.

Starije kameno doba – Paleolit, osim po začetcima upotrebe alata, karakterističan je po fascinantnim slikama u pećinama, primjerice Blombos u Južnoj Africi, Lascaux u Francuskoj i Altamiri u Španjolskoj. Figurativni prikazi na tim slikama miješaju se s apstraktnim i ornamentalnim motivima. Kako ističe Damjanov J. (2009.) *„Za razliku od primjera gdje se prikaz odvajao od simbola, u paleolitu postoji druga tendencija, a to je da se simbol odvoji od prikaza. Uz realistički prikazane životinje vide se i crtani znakovi posve apstraktnog karaktera, sastavljeni*

od linija i točaka. Na stijenama špilje El Castillo pojavljuju se pravokutnici za koje pretpostavljamo da su ženski znakovi. To su kompozicije međusobno superponiranih mreža. Točkice, koje su inače ženski znakovi, ovdje smještanjem u paralelne redove čine muške znakove poput kontinuirane linije.“

Prilog 1. *Špilja El Castillo*. Geometrijsko špiljsko slikarstvo. Paleolitik. Španjolska

Neolit, odnosno mlađe kameno doba pretpovijesni je period u kojem su ljudi ovladali proizvodnjom i upotrebom kamenog oružja i oruđa. U tom smislu, najbrže su se razvijala društva na Bliskom istoku. Uz upotrebu alata, pripitomljavanje životinja i začetke ratarstva, za ovaj period karakteristično je ornamentalno ukrašavanje keramičkih posuda i različitih kultnih predmeta. Na području današnje Europe za to su razdoblje karakteristične monumentalne kamene strukture koje se nazivaju megalitima. Sastoje se od golemih kamenih blokova u različitim kombinacijama, slaganih bez veziva. Pretpostavlja se da su se koristili u religijske odnosno ritualne svrhe. *„Dugotrajan i usklađen rad potreban za njihovu gradnju bio je plod vjerskih uvjerenja – vjere koja je doslovce zahtijevala pomicanje planina. Čak i danas ovi megalitski spomenici odišu nečim*

nadljudskim i zadivljujućim, kao da ih je stvorila zaboravljena rasa divova.“ (H. W. Janson, Anthony F. Janson, *Povijest umjetnosti*, 2013.)

Prilog 2. *Stonehenge*. Engleska. Wiltshire. 3000.-1000. pr. Kr.

Najstarija poznata civilizacija nastala je između rijeka Eufrata i Tigrisa u Mezopotamiji (grč. *međurječje*). To je područje je u kojem su se tijekom razdoblja od 4000. pr. Kr. do 1000. pr. Kr. u izmjenjivali razni narodi: Sumerani, Akađani, Asirci (na sjeveru) i Babilonci (na jugu). Nalazišta ovih kultura su u današnjoj Siriji i Iraku. U kiparstvu tog vremena manje je slobodne plastike, a više reljefa, koji su uglavnom ukrašavali vanjske i unutrašnje zidove palača. Budući da na tom području nije bilo dovoljno kamena, uglavnom se koristila opeka od gline, modelirana i sušena na suncu. Geometrija karakteristična za to razdoblje odnosi se na hramove u obliku kule – zigurata sastavljene od niza platformi ili terasa izgrađenih stepenasto tako da im se dimenzije idući naviše smanjuju, a na vrhu se nalazi svetište (gr. cela). Tijekom vremena ovaj plan je razrađivan, te su gradili sve viši i uži zigurat nalik kulama na više katova. Najpoznatija je Babilonska kula koja nije očuvana.

Po geometriji je karakteristična i staroegipatska umjetnost koja ima određena zajednička obilježja za područja kiparstva, slikarstva i arhitekture. To su prije svega težnja vječnosti i monumentalnosti. Civilizacija iz doline Nila tijekom tri tisuće godina (cca 3100. pr. Kr. do 31. g.) nije imala većih promjena u stilu; kanon je podrazumijevao strogu simetriju, figurativno kiparstvo i dekorativno, plošno slikarstvo. Egipatski umjetnici bili su anonimni zanatlije, a povijest pamti samo faraone, odnosno naručitelje djela. Geometrijski oblici hramova i grobnica krenuli su od

mastaba, grobnica pravokutnih osnova, napravljenih od cigli, ili kamena. Evolucijom mastabe došlo je do izgradnje tzv. stepenastih piramida od kojih je najznačajnija ona faraona Djosera iz 3. dinastije (Staro Carstvo). Najpoznatiji kompleks piramida je pored Gize, faraona Keopsa, Kefrena i Mikerina (4. dinastija). Najstarija i najveća je Keopsova piramida (230 x 148 m). Monumentalni volumen piramide je zatvoreno, geometrijsko tijelo ravnih stranica. Na površini je bilo oklopljeno glatkim pločama koje su reflektirale svjetlo. Poput mezopotamske, egipatska skulptura je komponirana strogo simetrično, bez naznake pokreta tijela ili izraza lica. Bila je zatvorenih oblika, glatkih površina, monumentalna usred pojednostavljivanja, bez suvišnih pojedinosti. Budući da je Egipćanima bila potrebna praktična znanost za točno određivanje granica zemljišnih posjeda nakon svake poplave rijeke Nil, geometrija je i u tom segmentu doživjela procvat.

Slijedeće razdoblje značajno za geometriju u likovnom izražavanju je Islamska umjetnost koja obuhvaća vizualne umjetnosti nastale u 7. stoljeću na arapskom poluotoku, odakle su se proširile na područja sjeverne Afrike, sjeverne Indije i Španjolske. Islamska umjetnost pokriva širok spektar zemalja, razdoblja i žanrova, među kojima su: islamska arhitektura, kaligrafija, minijatura, staklarstvo, keramika i tekstilne umjetnosti poput orijentalnih tepiha i islamskog veza. Sadrži religiozne i svjetovne umjetničke oblike. Vjersku umjetnost predstavljaju kaligrafija, arhitektura i namještaj vjerskih građevina, poput džamijskih okova, stolarije i tepiha. Islamska umjetnost često je prepoznatljiva po arabeskama – ponavljajućim motivima apstrahiranih i geometriziranih vegetabilnih motiva. Često se koristila kao metafora uzvišenosti i božanskog savršenstva. Anikonizam odnosno zabrana prikazivanja živih bića karakteristična za islamsku umjetnost dijelom proizlazi iz zabrane idolopoklonstva, a dijelom iz vjere da je stvaranje živih oblika božja privilegija. Vjersku islamsku umjetnost tipično karakterizira odsustvo figura i široka upotreba kaligrafskih, geometrijskih i apstraktnih uzoraka.

U ovom kontekstu važno je spomenuti mandale, simboličke geometrijske crteže odnosno slike iz hinduističke i budističke kulture. Mandale prikazuju različite aspekte svemira, a služe kao instrumenti za meditaciju. Bazični oblik mandale čine kružnice i kvadrati (simboli duhovnog i materijalnog svijeta) koncentrično poredani oko jedne središnje točke. Šuvaković M. (2005.) navodi razliku gledišta na geometriju s europskog i izvaneuropskog aspekta. Za razliku od europskog gledišta autor navodi kako izvaneuropski pogled na geometriju predstavlja zaokružene

i u likovnom i u semantičkom smislu visokorazvijene sustave simboličkog i magijskog izražavanja.

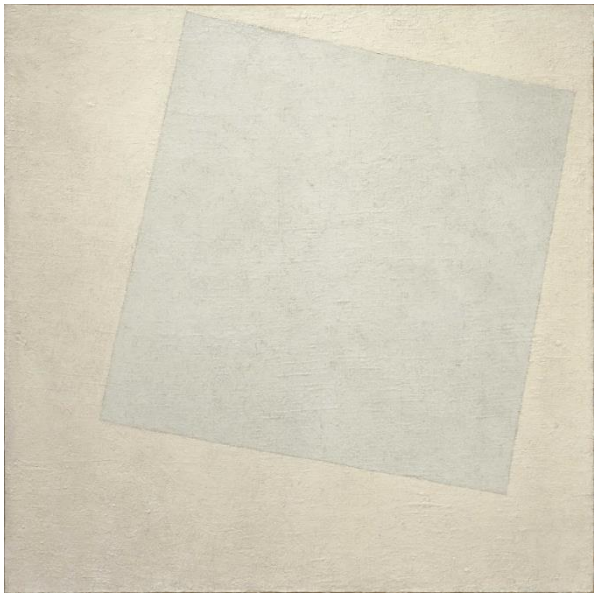
Prilog 3. *Tibetanska mandala*

Kada spominjemo geometriju, nikako ne možemo zaobići renesansu i otkriće geometrijske perspektive. Pripisuje se arhitektu Filippu Brunelleschiju, a drugi naziv za ovu perspektivu je linearna perspektiva. Geometrijska perspektiva omogućila je umjetnicima da na ravnoj površini prikažu trodimenzionalni prostor na takav način da sve udaljenosti ostanu mjerljive. Geometrijska perspektiva je idealna geometrijska shema u kojoj se horizontale i vertikale postepeno smanjuju prema jednoj točki te tako dobivamo perspektivno skraćenje, odnosno čine ga oblici svojim veličinama i rasporedom. U renesansnim djelima linearnu perspektivu uočavamo u svakom prostoru, a značajka tih prostora je da su zatvoreni, prazni i određeni ponajprije svojim granicama, stranicama pravokutnika, gdje se odvija jednolično kretanje prema dubini, npr. ritmički određeno svijetlim i tamnim pravokutnicima prikazanog poda.

U europskoj umjetnosti geometrija najviše dolazi do izražaja u kasnijim razdobljima sa postimpresionizmom i kubizmom te kasnije geometrijskom apstrakcijom i minimalizmom. Pet načela geometrijske apstrakcije kako navodi Šuvaković M. (2005.) su: 1. uporaba geometrijskih oblika; 2. razvijanje geometrijskih načela komponiranja slike i skulpture; 3. njegovanje tehničke i industrijske egzaktnosti realizacije projekta umjetničkog djela; 4. estetska primarnost, čistoća i jednoznačnost; 5. njegovanje čistog pogleda i jasnog mišljenja.

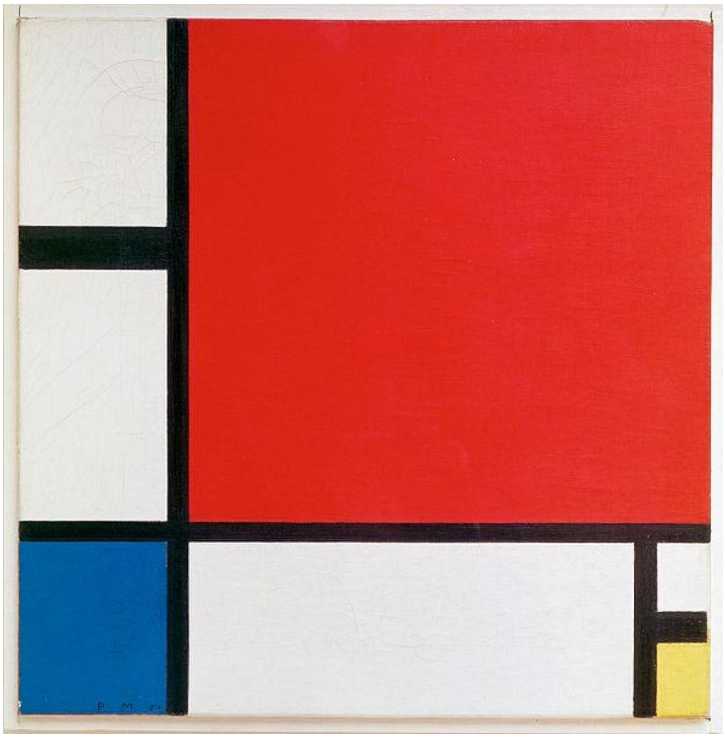
Paul Cézanne, Francuski slikar čije djelo predstavlja sponu impresionizma s kraja 19. stoljeća i kubizma s početka 20. stoljeća izvršio je presudan utjecaj na razvoj francuskog i europskog slikarstva. U njegovim slikama možemo jasno prepoznati korištenje geometrijskih oblika kao načina stiliziranja prikaza primjerice elemenata pejzaža ili mrtve prirode. Zastupao je stav da je u prirodi sve oblikovano prema geometrijskim likovima kugle, valjka i stošca. Cezanne je uvelike utjecao na generacije koje dolaze poslije njega, između ostalih na Pabla Picassa i ostale kubiste koji su nagovijestili rađanje geometrijske apstrakcije.

„Geometrijsku apstrakciju osnovao je Kazimir Maljevič, a odlučan je prekid s tradicijom njegov Crni kvadrat na bijelom polju, 1913. Potom će naslikati još smioniji Bijeli kvadrat na bijelom polju. Nastoji dosegnuti savršen sklad oblika i boja ne predmetnim slikama, kompozicijama crta i osnovnih geometrijskih likova: kvadrata, kružnice i trokuta.“ (Ivančević, 2012.).

Prilog 4. Kazimir Maljevič. *Supremetistička kompozicija: Bijelo na bijelom.* 1918. Ulje na platnu

Kada spominjemo geometrijsku apstrakciju ne možemo izostaviti djela Pieta Mondriana, najradikalnijeg apstraktnog slikara svojeg doba u Parizu. Mondrian se u Parizu susreo s analitičkim kubizmom nakon čega njegov rad doživljava potpunu preobrazbu. Razvio je nefigurativni stil kojega je nazvao neoplasticizam. Njegovi radovi odišu geometrijskom čistoćom, kompozicije se svode na horizontale i vertikale, a boje na tri osnovne te bijelu i crnu. Mondrian je svojim djelima nastojao stvoriti ravnotežu u odnosima boja i veličinama obojenih ploha. Oslanjao se na matematiku, geometriju i razum. Njegova koncepcija umjetnosti uvelike je utjecala na Bauhaus, odnosno moderni dizajn i arhitekturu općenito.

Prilog 5. Piet Mondrian. *Kompozicija II sa crvenom, plavom i žutom.* 1930.

Jedan od istaknutih apstraktnih kipara 20. stoljeća kojeg je u ovom kontekstu važno spomenuti svakako je Constantin Brancusi. Ivančević R. (2012.) ističe da je Brancusi izveo odlučan zaokret prema posve novoj metodi i obliku, te da svaka njegova skulptura utjelovljuje jedan novi pristup, odmak od tradicije ili bilo kakvih predrasuda. Glavna nit Brancusijevog stvaralaštva je svođenje prikazanog na njegovu bit. Premda je koristio figurativne motive, formu je reducirao do apstrakcije i simbola. *„Razlikujemo dvije skupine djela: varijacije na temu oblika jajeta i izduženi vertikalni*

motiv ptice. Svodeći sve na dva tako beskompromisno jednostavna oblika, Brancusi se trudio postići ono bitno, umjesto Rodinove iluzije razvoja. Očaravala ga je antiteza života kao potencijalne i kinetičke energije; samodovoljnog savršenstva jajeta, koje u sebi skriva tajnu stvaranja, i čiste dinamike bića oslobođenog ljušture." (H. W. Janson, Anthony F. Janson, Povijest umjetnosti, 2013.)

Prilog 6. Constantin Brancusi. *Riba*. 1930.

Korištenje jednostavnih geometrijskih oblika u kiparstvu kakvoga smo vidjeli kod Brancusija rezultiralo je novim pokretom u umjetnosti, minimalizmom. Paralelno s ovim novim tendencijama u umjetnosti pojavljivali su se novi, moderni materijali koji su našli svoju primjenu u arhitekturi i u svakodnevnom životu. Novo konzumerističko društvo zahtijevalo je brža i jednostavnija rješenja za masovnu proizvodnju. U Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže (2020) navodi se da je *minimalizam* smjer koji je nastao u Americi polovicom 1960-in godina kao reakcija na apstraktni ekspresionizam. U kiparstvu se koriste geometrijski oblici, a skulpture su najčešće velikih formata izrađene tako da bi bile estetski što privlačnije. Jedan od glavnih predstavnika minimalizma u kiparstvu je Donald Judd. Kako navodi Janson (2013.) Donald Judd

doveo je pretpostavke primarnih konstrukcija do njihova logičnog zaključka, minimalizma. Autori također navode da je Judd proporcije temeljio na preciznim matematičkim formulama i isključio svaki nagovještaj osobne intervencije, već je sve prepustio izvedbi industrijskih izvođača. Dekorativno bogatstvo postiže serijskim ponavljanjem oblika sa zadanim razmacima i dodavanjem snažne primarne boje na određenim plohama. Judd je skladnim proporcijama i besprijekornom završnom obradom postigao dojam savršenstva.

Prilog 7. Donald Judd. *Bez naslova*. Bakar s crvenim pleksiglasom; deset elemenata. 1989.

3. RAD 'FRAGMENTI FORME' U KONTEKSTU SUVREMENE UMJETNOSTI

Kao najveću inspiraciju za izradu 'Fragmenata forme' navela bi opus suvremene umjetnice britanskog podrijetla, Rachel Whiteread. Njezine monumentalne skulpture najčešće utjelovljuju negativni prostor unutar arhitekture ili upotrebnih predmeta. U svom radu bavi se svim sferama prostora i prostranosti, izrađujući odljeve negativa ispod, oko i između predmeta. Ona ne interpretira ono što vidi (materiju) već se u svojim radovima usredotočuje na ono što ne primjećujemo, odnosno čemu ne pridajemo pažnju. Whiteread popunjava prazan prostor, odnosno prostor koji je prethodno zauzimao samo zrak, pretvara u objekt. Chris Townsend (2005) navodi da je najveći utjecaj na Whiteread izvršila okolina koja ju okružuje, te jezik i materijalnost minimalizma. Svojim radom umjetnica pokušava zabilježiti trenutak u vremenu; ona ne popunjava samo prazne prostore već se usko dotiče života ljudi koji su povezani s pojedinim lokacijama. Svojim radovima pokušava prikazati interakciju i psihološko djelovanje prostora na ljude koji tu borave. U mnoštvu impresivnih radova ove umjetnice izdvojila bih onaj u Beču, napravljen 2000. godine u spomen na žrtve holokausta. Whiteread je ispunila prostor knjižnice betonom, a finalni rad je zapravo negativni prostor, što savršeno reprezentira događanja koja su potakla izradu ovog spomenika. Svaka knjiga je okrenuta naopako, doimajući se kao nepregledna masa istih modela knjiga. Simbolički, one predstavljaju brojnost žrtava holokausta. Knjižnica i knjige kao motiv za ovaj spomenik savršeno se uklapaju u koncept, budući da su u povijesti nacisti javno uništavali, tj. palili knjige. Rad govori o kulturnom prostoru sjećanja i gubitka, a poseban naglasak je stavljen na negativnom lijevanju cijeloga prostora, neki umjetnički kritičari smatraju da je takav način lijevanja dodatno utjecao na to da spomenik djeluje kao jedan veliki bunker ili nekakva vojna utvrda koji stvara dodatni aspekt nelagode kod promatrača te savršeno dočarava tragediju i brutalnost holokausta.

Prilog 8. Rachel Whiteread. *Spomenik holokaustu*. Beč. 2000.

Također, jedan od najistaknutijih kipara s kraja 20. stoljeća koji je uvelike utjecao na moj rad je Američki umjetnik Richard Serra koji izrađuje skulpture velikih razmjera te ih vrlo vješto uklapa u urbane, arhitektonske krajobraze. Richard Serra jednom je prilikom naveo kako on mijenja percepciju gledatelja o prostoru i proporcijama. Kao umjetnik najpoznatiji je po svojim čeličnim skulpturama velikih dimenzija. Kako je njegov otac radio u brodogradnji, Serra je bio upoznat s materijalima i tehnologijom koji se koriste u brodogradnji. Za svoja djela često koristi čelične konstrukcije iz brodogradnje te ih savija i lomi kako bi potaknuo svakog posjetitelja na kretanje koje prati njegove forme. Serra se pronašao u 'obitelji' minimalista te se klonio umjetnosti kao metafore ili simbola. On se bavi skulpturom kao fenomenološkim iskustvom težine, gravitacije, vremena i prostora. Možemo reći da se Serra u svojim radovima bavi prvenstveno materijom i propriocepcijom. Njegov interes za načine na koji objekt može oblikovati prostor unutar i oko sebe, te uporaba materijala kojeg je prepoznao iz brodogradnje su ono što me posebno dojmilo. Njegove monumentalne zaobljene čelične skulpture u potpunosti obuhvaćaju i angažiraju promatrača i potiču brojne senzorne i motoričke senzacije.

Prilog 9. Richard Serra. *Torkirane elipse I, II, IV, V, VI (1996.-99.),*

Dvostruke torkirane elipse I, II, III (1997.-99.) i Zmija (1996.). Guggenheim. Bilbao.

Kipar s ovih prostora koji me uvelike inspirirao je Dušan Džamonja. Stipetić Ćus, Zubek, Petrinec Fulir i Jurić Avmedoski (2014.) navode kako je Džamonja već krajem pedesetih godina prošloga stoljeća počeo s eksperimentiranjem te u potpunosti napušta figuraciju. Džamonja je inventivno kombinirao materijale i uvodio nove te se tako poigravao s površinom svojih skulptura. *„Nakon što je dosegnuo čistu apstrakciju, gradio je oblike samo od čavala zavarenih glava, zatim kombiniranih s pločicama stakla, te napokon oblikujući volumen žičanim mrežama prelivenima betonom.“* (Ivančević, 2012.) Džamonjine monumentalne skulpture geometrijskih formi jasno su utjecale na izradu i filozofiju 'Fragmenta forme' jer su prostor i masa u konstantnoj interakciji, a dramatičnost je postignuta šiljatim dijelovima koje snažno prodiru u prostor.

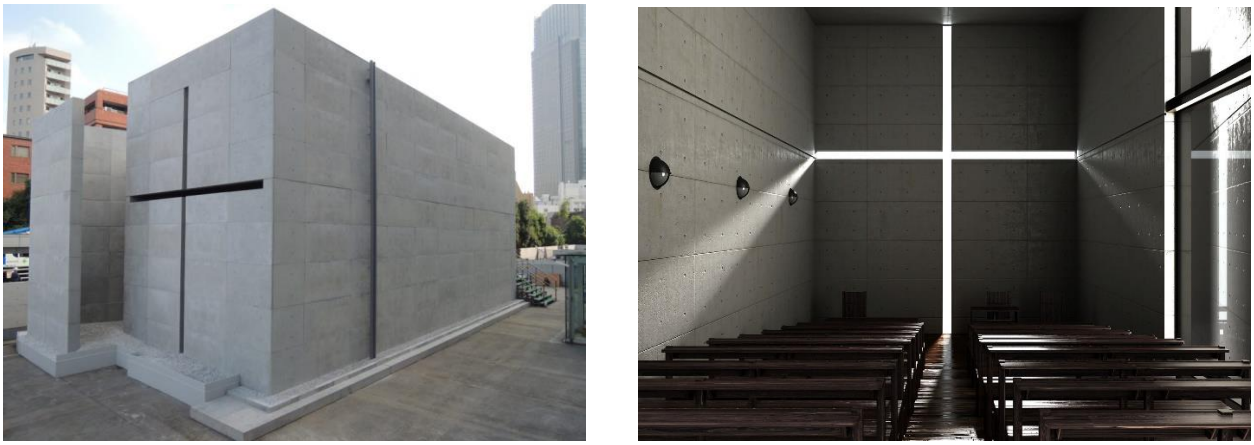
Prilog 10. Dušan Džamonja. *Spomenik Bitci na Sutjesci*. Kozara. 1972.

Osim Džamonje spomenula bih i Vojina Bakića koji je šezdesetih godina 20. st. među prvima u našim krajevima stvarao prema načelu geometrijske apstrakcije i optičkih istraživanja. Njegova brojna monumentalna djela izvršila su snažan utjecaj na kipare i vizualne umjetnike u Hrvatskoj i šire.

Ciklus radova 'Fragmeti forme' sadrži i jedan gotovo arhitektonski aspekt, već samom uporabom građevinskih materijala. Također, ovi su se radovi našli na razmeđi skulpture i arhitekture zbog svojih geometrijskih formi i monumentalnih dimenzija. Tijekom izlaganja u pojedinim prostorima, neovisno o rasporedu skulptura, dešavalo se da je bilo gotovo nemoguće vizualno odvojiti skulpturu od arhitekture. Iz tog se razloga na mom popisu umjetnika koji su me inspirirali za ovaj ciklus našli i arhitekti. *„Arhitektura se u antičkoj i renesansnoj tradiciji definira kao umjetnost građenja (ars aedificandi), odnosno, umjetnost prisvajanja i proizvođenja ili reguliranja i oblikovanja ljudskoga prostora u cjelini i življenja na tom području. Arhitektura je politička društvena praksa jer je zasnovana na praktičnom institucionalnom izvođenju ideologije stvarne ili idealne svakodnevnice određenog društva kroz konkretne procedure i izvođenja estetskog poretka,*

utilitarnog smisla, materijalne ekonomije, instrumentalne tehnike, organizacijske racionalnosti, upravne birokratske kontrole i, svakako, strukturiranja moći u povijesnom j geografskom društvu.“ (Šuvaković, 2005.).

Tadao Ando je Japanski arhitekt koji je svoju slavu stekao spajanjem tradicionalnih minimalističkih oblika istočnjačke kulture s modernim izričajem zapadnjačke kulture. Jasno se može vidjeti da na njegovu arhitekturu snažno uteče japanska umjetnost i stil života. Ando stavlja naglasak na jednostavnost, dodatno naglašavajući prazan prostor uporabom prirodnog svijetla. Andov stil karakterizira naglasak na negativni prostor i prostornu cirkulaciju. Prvenstveno je bio zainteresiran za beton kao materijal, ali njegove jednostavne betonske građevine prkose logici jer ostavljaju dojam beztežinskog stanja. Ando je više usredotočen na jednostavnost i unutarnje osjećaje, a ne na vanjski izgled. Svojom minimalističkom arhitekturom posjetiteljima omogućuje gotovo spiritualno iskustvo i povezanost s okolišem. On na prirodu gleda kao prožimajući ornament svojih građevina. Svjestan je da ima veliku odgovornost kao arhitekt te da arhitektura može promijeniti ili oblikovati identitet mjesta i društva.

Prilog 11. Tadao Ando. *Crkva Svjetla.* Osaka. 1999.

Daniel Libeskind je Poljsko- Američki arhitekt koji svoju inspiraciju pronalazi u glazbi, filozofiji i književnosti te svoja arhitektonska dostignuća opisuje kao originalna, rezonantna i održiva. Dizajnirao je i realizirao niz urbanih, kulturnih i komercijalnih projekata širom svijeta. U arhitekturi se poigrava s elementima tradicionalnog i modernog, a njegove zgrade često su opisane

kao 'prkos ravnoteži'. Libeskind se koristi suvremenim građevinskim materijalima i širokom uporabom betona, a jedan od glavnih faktora su mu nizanje geometrijskih elemenata te korištenje prirodnog svjetla. Jedno od njegovih najvećih arhitektonskih postignuća je Židovski muzej u Berlinu.

Prilog 12. Daniel Libeskind. *Židovski muzej*. Berlin. 1989.-1998.

4. PRIMJENA INDUSTRIJSKIH I GRAĐEVNIH MATERIJALA U RECENTNOJ KIPARSKOJ PRODUKCIJI

Ciklus radova pod nazivom 'Fragmenti forme' sastoji se od tri monumentalne skulpture koje djeluju kao naoko teški betonski oblici, ali to su zapravo šuplje konstrukcije načinjene od građevinskih materijala i pet skulptura manjih dimenzija koje su potpuno ogoljene, točnije otkrivaju na koji način su izrađene prethodne tri velike skulpture. Poigravanjem s geometrijskim elementima koji često nose tendenciju perfekcionizma, dozu nesavršenosti i malenih 'nedostataka' dobila sam upravo korištenjem građevinskih materijala. Uporaba građevinskih materijala u umjetnosti nije strana ni umjetnicima prošloga stoljeća kao ni suvremenim umjetnicima. Prirodni materijali kao što su kamen ili drvo koriste se u gradnji od pamtivijeka isto kao i u kiparstvu. Kipari uvijek idu u korak s novim materijalima u gradnji, jer i samo kiparstvo na sebi svojstven način predstavlja konstruiranje i građenje. Dolaskom 19. stoljeća kriteriji gradnje doživjeli su intenzivne promjene. Novo doba zahtijevalo je konstrukcije većih raspona, a s time se razvijala i potreba za istraživanjem novih materijala. To su razdoblje obilježili prvenstveno armirani beton i čelik. Uporabom betona morala se promijeniti forma gradnje, pa se arhitekti fokusiraju na pojednostavljivanje forme i stvaranje objekata s konstrukcijskim elementima koje se nisu trudili sakriti. Armirani beton pokazao se izuzetno kvalitetan, najviše zbog mogućnosti nosivosti na većim rasponima te je postao nezamjenjiv materijal u suvremenoj gradnji. Čelik je postao najtraženiji materijal koji se koristio kod gradnje brodova, mostova, automobila, golemih građevina i u svakodnevnom životu općenito. Relativno niska cijena, fleksibilnost, čvrstoća, tvrdoća, veliki rasponi, mogućnost lijevanja i mehaničke obrade su svojstva koja čelične konstrukcije čine nezamjenjivim u tom razdoblju. Ono što se kiparima možda najviše svidjelo kod uporabe betona i čelika, te zašto su preuzeli to za svoja kiparska dostignuća, sigurno je bila i estetska vrijednost. Već ranije spomenuti kipari poput Rachel Whiteread i Richarda Serre, prepoznali su kvalitetu i estetiku betona i čelika, uvodeći te građevinske materijale u svoja kiparska dostignuća kako bi si na neki način olakšali proces stvaranja. Na primjer, kod lijevanja betona ili isključivo zbog čiste estetike i vremenskog utjecaja koje je vrlo važno u stvaralaštvu Richarda Serre. Korištenje raznih građevinskih materijala u umjetničke svrhe možemo primijetiti kod mnogobrojnih suvremenih umjetnika. Anish Kapoor za svoja umjetnička djela često koristi aluminij, zbog toga što je lagan i može se polirati do visokog sjaja ili Olafur Eliasson koji u svoja

umjetnička dostignuća često uvrštava i pleksiglas koji može biti različite prozirnosti i boja. U mom stvaralaštvu najveću ulogu imale su polistirenske ploče, koje se u gradnji koriste za izolaciju fasada. Polistirenske ploče dolaze u raznim veličinama i debljinama te granulacijama, izrazito su lagane i jednostavne za oblikovanje (rezanje i savijanje) te se jednostavno lijepe što omogućuje izradu djela većih dimenzija. Uporabom fasadnog ljepila koje sam nanosila preko polistirenskih ploča dobila sam dojam težine i sivila betona te se na taj način poigrala s percepcijom gledatelja.

5. TEHNIČKI OPIS RADA

Ciklus radova 'Fragmenti forme' sastoji se od tri velike i pet manjih skulptura. Ovim radom propitujem odnose percepcije volumena i propriocepcije, poigravam se s gledateljevim očekivanjima, pretpostavkama i uvjerenjima. Šuvaković M. (2005) fragmentiranost definira kao nedovršenost, necjelovitost, nelegitimnost metajezika i nekonzistentnost (neusuglašenost). Naziv ovog ciklusa radova - 'Fragmenti forme' – nastao je tijekom procesa stvaranja i odabira između brojnih manjih maketa/prototipova koji su djelovali kao odlomljeni dijelovi neke veće cjeline, a opet su imali neku vlastitu, pojedinačnu zaokruženost i vizualnu logiku.

Kroz školovanje na Akademiji i kroz osobna kiparska istraživanja, svoj likovni izričaj pronašla sam upravo u geometrijskoj apstrakciji.

'Fragmenti forme' nastali su selekcijom iz mnoštva malih skica načinjenih od ostataka polistirenskih ploča. Skicama sam pristupila istovremeno s dozom zaigranosti, ali i s krajnjom serioznošću. Iz tog mnoštva odlučila sam u monumentalnom omjeru izvesti radove prema skicama koje su mi djelovale najuspješnijima.

Prve tri skulpture koje sam načinila su ujedno i najmonumentalnije skulpture ciklusa 'Fragmenti forme'. Naoko teški betonski oblici zapravo su šuplje konstrukcije od polistirenskih ploča. Za te šuplje konstrukcije koristila sam polistirenske ploče dimenzija 100 x 50 i debljine 5cm, pravi izazov su mi predstavljali savinuti dijelovi za koje sam koristila polistirenske ploče debljine 1cm koje sam morala spojiti poliuretanskom pjenom koja minimalno ekspandira. Kada sam izradila sve tri konstrukcije od polistirenskih ploča, fokusirala sam se na izradu površine. Odlučila sam se prevući čisto fasadno ljepilo preko površine skulptura. S tako presvučenim fasadnim ljepilom dobila sam sitne nesavršenosti na koje nisam mogla niti željela utjecati, npr. sitne rupice, izbočenja i udubljenja te promjena tona boje. Kao završni produkt dobila sam naoko teške betonske oblike koji su na razmeđi između skulpture i arhitekture. Ciklus 'Fragmenti forme' propituje odnose percepcije volumena i propriocepcije, poigravajući se s očekivanjima, pretpostavkama i uvjerenjima gledatelja.

Promatrajući i fotografirajući svaki dio procesa izrade prve tri skulpture učinilo mi se zanimljivo kako djeluju nedovršene ogoljene forme skulptura. Odlučila sam se za izradu pet skulptura manjih

razmjera koje će prikazivati proces izrade onih triju monumentalnih. Tih pet manjih skulptura također su načinjene od polistirenskih ploča debljine 1cm. One djeluju naoko nedovršene, necjelovite, ogoljene i prošupljene, te povezane samo drvenim štapićima koje nisam skraćivala već sam odlučila prikazati razigranost geometrijskih formi i potpuno ogoliti, točnije, razotkriti konstrukciju i proces izrade. One djeluju razigrano i neopterećeno baš kao i skice koje sam koristila na početku izrade.

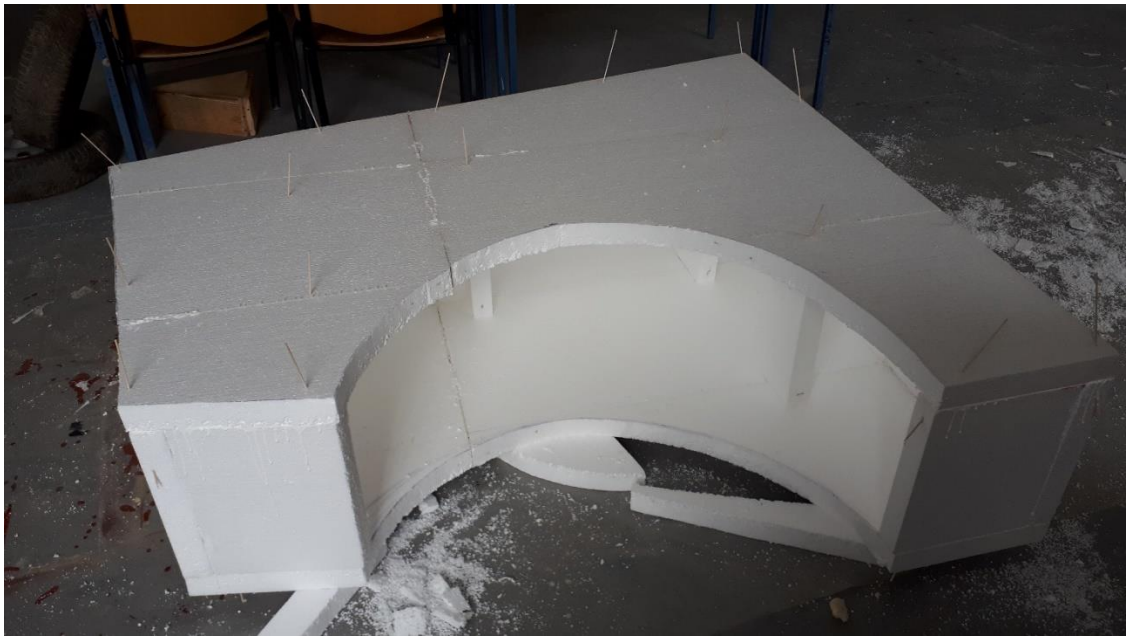
6. ZAKLJUČAK

Tijekom studija, kroz više faza istraživanja i eksperimentiranja, intenzivno sam se bavila apstraktnim, geometrijskim oblicima u raznim medijima od grafike do kiparstva. U tom procesu, tijekom godina nastajali su i neki kinetički, interaktivni radovi, a svima je zajednička kompozicija od geometrijskih elemenata. Sažimanje i višeznačnost koje mi ovakav pristup omogućuje, ujedno mi pruža mogućnost beskonačnog variranja tih izvornih, arhetipskih oblika.

Ciklus radova 'Fragmenti forme' sastoji se od tri zatvorene, monumentalne skulpture koje djeluju kao teški betonski oblici i pet skulptura manjih dimenzija koje su potpuno ogoljene, točnije otkrivaju način na koji su izrađene prethodne tri velike skulpture. Rad propituje odnose percepcije, volumena i propriocepcije, poigravajući se s gledateljevim očekivanjima, pretpostavkama i uvjerenjima. Dominantna karakteristika zajednička ovim oblicima je dojam da su nastali na razmeđi skulpture i arhitekture. Osim samih formi, tome doprinose upotreba građevinskih materijala i izloženost konstrukcije.

Iskustvo koje sam stekla osmišljavanjem, izradom i izlaganjem ovih radova, otvorilo mi je nove perspektive u smislu percepcije interijera i eksterijera te uloge kiparskih djela u tom kontekstu. Kao nadopuna, akcent ili uravnoteženje, kiparsko djelo može biti važan konstruktivni element okruženja, bilo da se radi o vanjskim ili unutarnjim prostorima, o prirodi ili o artificijelnim prostorima.

7. REPRODUKCIJE

Prilog 13. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Proces izrade. 2019.

Prilog 14 i 15.. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Proces izrade. 2019.

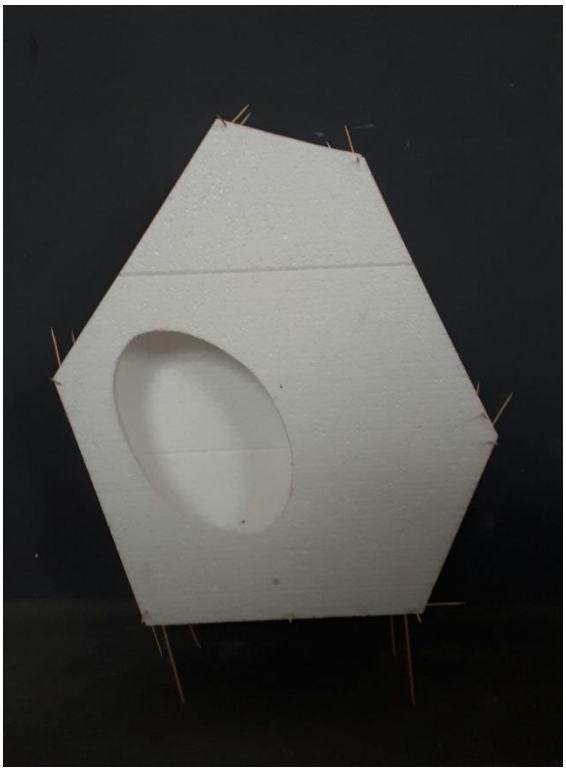
Prilog 16. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Proces izrade. 2019.

Prilog 17. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Izložba tri monumentalne skulpture u prostoru Građevinskog i arhitektonskog fakulteta u Osijeku . 2020.

Prilog 18. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Prva od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 19. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Druga od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 20. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Treća od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 21. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Četvrta od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 22. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Peta od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

8. LITERATURA

Hrvatska enciklopedija (2021). *Geometrija*. Mrežno izdaje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Šuvaković, M. (2005). *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. 67. izd. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, geometrija i geometrijska apstrakcija, str. 243.

Šuvaković, M. (2005). *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. 67. izd. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, arhitektura, str. 68.

Šuvaković, M. (2005). *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. 67. izd. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, fragmentno, fraktali, str. 237.

H. W. Janson, A. F. Janson (2013). *Povijest umjetnosti*. 5. dopunjeno izd. Varaždin: Stanek, str. 57.; 845.; 856.

Damjanov, J. (2009). *Likovna umjetnost 2*. 3. izmijenjeno dopunjeno izd. Zagreb: Školska knjiga, str. 19.

Ivančević, R. (2012). *Stilovi razdoblja život III*. Umjetnost i vizualna kultura 20. st. 11. izd. Zagreb: Profil, str. 26.; 99.-100.; 242.

Stipetić Ćus, N., Zubek, E., Petrinec Fulir, B., Jurić Avmedoski, Z. (2014). *Likovna umjetnost 4*. 1. izd. Zagreb: Alfa, str. 123.

Dadić, Ž. (1992). Povijest ideja i metoda u matematici i fizici. Zagreb: Školska knjiga. 25 str

Collins. J. (2007). *Sculpture Today*. Phaidon.

Milllet, C. (2004). *Suvremena umjetnost.* Zagreb.

Grosenick, U. (2005). *Woman Artists in the 20th and 21th Century*. Taschen.

Mrežni izvori:

Drevna mezopotamija. Preuzeto s: https://hr.wikipedia.org/wiki/Drevna_Mezopotamija (31. 05. 2021.)

Umjetnost drevne mezopotamije. Preuzeto s: https://hr.wikipedia.org/wiki/Umjetnost_drevne_Mezopotamije (31. 05. 2021.)

Staroegipatska umjetnost. Preuzeto s: https://hr.wikipedia.org/wiki/Staroegipatska_umjetnost (31. 05. 2021.)

Paul Cezanne. Preuzeto s: https://hr.wikipedia.org/wiki/Paul_C%C3%A9zanne (31. 05. 2021.)

Islamska umjetnost. Preuzeto s: https://bs.wikipedia.org/wiki/Islamska_umjetnost (04. 04. 2021.)

Mandala. Preuzeto s: https://www.invaluable.com/blog/what-is-a-mandala/ (04. 04. 2021.)

Dušan Džamonja. Preuzeto s: https://nacionalnemanjine.hr/dusan-dzamonja-najveci-simbolist-nasega-vremena/ (04. 04. 2021.)

Rachel Whiteread. Preuzeto s: http://www.artnet.com/artists/rachel-whiteread/ (10. 05. 2021.)

Rachel Whiteread. Preuzeto s: https://www.britannica.com/biography/Rachel-Whiteread (10. 05. 2021.)

Rachel Whiteread. Preuzeto s: https://www.tate.org.uk/kids/explore/who-is/who-rachel-whiteread (10. 05. 2021.)

Rachel Whiteread. Preuzeto s: https://gagosian.com/artists/rachel-whiteread/ (10. 05. 2021.)

Richard Serra. Preuzeto s: https://gagosian.com/artists/richard-serra/ (10. 05. 2021.)

Richard Serra. Preuzeto s:https://www.artsy.net/artist/richard-serra (10. 05. 2021.)

Tadao Ando. Preuzeto s: https://magazine.artland.com/master-of-light-tadao-ando/ (10. 05. 2021.)

Tadao Ando. Preuzeto s: https://www.archdaily.com/101260/ad-classics-church-of-the-light-tadao-ando (10. 05. 2021.)

Daniel Libeskind. Preuzeto s: https://www.davidgillgallery.com/daniellibeskind 12:44 (10. 05. 2021.)

9. POPIS PRILOGA

Prilog 1. *Špilja El Castillo*. Geometrijsko špiljsko slikarstvo. Paleolitik. Španjolska

Prilog 2. *Stonehenge*. Engleska. Wiltshire. 3000.-1000. pr. Kr.

Prilog 3. *Tibetanska mandala*

Prilog 4. Kazimir Maljevič. *Supremetistička kompozicija: Bijelo na bijelom.* 1918. Ulje na platnu

Prilog 5. Piet Mondrian. *Kompozicija II sa crvenom, plavom i žutom*. 1930.

Prilog 6. Constantin Brancusi. *Riba*. 1930.

Prilog 7. Donald Judd. *Bez naslova*. Bakar s crvenim pleksiglasom; deset elemenata. 1989.

Prilog 8. Rachel Whiteread. *Spomenik holokaustu*. Beč. 2000.

Prilog 9. Richard Serra. *Torkirane elipse I, II, IV, V, VI (1996.-99.), Dvostruke torkirane elipse I, II, III (1997.-99.) i Zmija (1996.).* Guggenheim. Bilbao.

Prilog 10. Dušan Džamonja. *Spomenik Bitci na Sutjesci*. Kozara. 1972.

Prilog 11. Tadao Ando. *Crkva Svjetla.* Osaka. 1999.

Prilog 12. Daniel Libeskind. *Židovski muzej*. Berlin. 1989.-1998.

Prilog 13. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Proces izrade. 2019.

Prilog 14. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Proces izrade. 2019.

Prilog 15. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Proces izrade. 2019.

Prilog 16. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Proces izrade. 2019.

Prilog 17. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Izložba tri monumentalne skulpture u prostoru Građevinskog i arhitektonskog fakulteta u Osijeku . 2020.

Prilog 18. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Prva od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 19. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Druga od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 20. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Treća od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 21. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Četvrta od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.

Prilog 22. Ana Smokrović. *Fragmenti forme*. Peta od pet skulptura manjih dimenzija. 2020.